

cià. Com apunta Roca, «l'apoliticisme i el paisatgisme sentimental esdevingueren dos pilars ideològics hegemònics» en el context d'un catalanisme que «es caracteritzava per la defensa d'una entitat cultural i apolítica que promovia l'esperit de germanor amb la resta de territoris catalanoparlants i per una lírica popular sincretitzada amb la poesia culta on la llengua de la terra era assimilada a l'espai del món pairal» (p. 19).

En definitiva, es tracta d'una recerca eminentment descriptiva i d'alta densitat informativa, àmpliament documentada, que brinda una representació precisa i detallada del corpus de literatura en català a la Catalunya del Nord, sobretot la culta en vers, sense deixar de banda la popular, d'acord amb, segons Aguilar, els paràmetres de la Renaixença i del regionalisme. Malgrat la suara citada densitat informativa, el lector es pot ajudar d'un índex onomàstic final que en facilita molt l'ús i la consulta i que, alhora, permet veure l'abast d'aquest estudi.

BIBLIOGRAFIA

PEYTAVÍ (2009): Joan Peytavi, «Algunes reflexions sobre el català septentrional o rossellonès en un final d'etapa dialectal», *LLENGUA & LITERATURA* 20, p. 193-207.

MARCILLAS-PIQUER, Isabel: *Dramaturgues catalanes. Ètiques i estètiques*, Berlín: Peter Lang, 2022.

AIDA AYATS

Universitat Autònoma de Barcelona
aidayats@gmail.com

Fa més d'una dècada que Isabel Marcillas-Piquer reivindica les dramaturgues que, parafrasejant Maria-Mercè Marçal, són tres voltes rebels: perquè són dones, autores de teatre, que no és pas el gènere més estès, i, a més, en català. Professora de la Universitat d'Alacant, Marcillas-Piquer recull i amplia estudis previs tot unificant-los en un panorama particular del teatre en català escrit per dones, comprès sobretot entre els anys noranta —en què apareix una consciència ferma de professionalització en determinades autores, que són les que, finalment, després d'anys d'activisme, comencen a revertir, no sense obstacles i precarietats, el biaix de gènere— i l'actualitat més rutilant. A més, també hi inclou nous textos que ajuden a galvanitzar un viatge essencialment temàtic.

Per bé que els estudis de gènere estan a l'ordre del dia, en la introducció l'autora posa en relleu que els seus treballs no són feministes en un sentit estricte. El motiu? Les teories feministes no hi són explícites: l'objectiu és eliminar fronteres —enteses en clau política— entre autores de períodes i territoris diversos. La

idoneïtat de l'aparició del recull és palmària: gràcies al lideratge, entre d'altres, de Maria-Josep Ragué-Arias, des dels anys vuitanta l'escena catalana comença a observar-se des d'una òptica més feminista, partint del mític muntatge de *Dones i Catalunya* (1982). Però no serà fins als noranta que apareixeran miscel·lànies significatives com *Dona i teatre. Ara i aquí* (1994) i, al cap de dues dècades, *Dona i teatre al segle XXI* (2013). Sortosament, el Teatre Nacional de Catalunya ha apostat per la recuperació d'un patrimoni soterrat, al marge del cànion, en antologies com *Pioneres modernes* (2020) o *Dramaturgues de postguerra* (2023).

Els dos capítols inicials de l'estudi de Marcillas-Piquer, centrats en les «capdavanteres» i en el pas de la «submissió a la subversió», són els que s'enfoquen des d'una perspectiva més historicista. El primer fa un repàs a vol d'ocell dels noms que fonamenten un cànion en vies de construcció: Caterina Albert - Víctor Català, Dolors Monserdà, Palmira Ventós, Carme Karr i Carme Montoriol, de Catalunya; els sainets valencians de Pilar Monzó de Roca, Empar Royo, Elvira Uriós, Maria Lluïsa Camilleri o Vicenta Matalí de Almenar, i, quant a les balears, les mallorquines Maria Esteve i Aina Villalonga. En el segon apartat es constata que la producció dramàtica femenina no pren embranzida fins la dècada dels setanta, i per exemplificar-ho es parteix de quatre autores, des de la postguerra fins a la contemporaneïtat: Assumpta Gonzàlez, Maria-Josep Ragué-Arias, Mercè Sarrias i Patrícia Pardo.

A partir dels capítols tercer i quart, l'estudi aterra en plena contemporaneïtat. Per mostrar els usos de l'humor, s'escullen Ruth Vilar, Cristina Clemente, Gemma Rodríguez, Beth Escudé i Mercè Sarrias. Un humor, el seu, emprat com a eina per a relativitzar o desdramatitzar o, simplement, expressar-se, no pas per a divertir. Lligant-ho amb el capítol anterior, en el quart, centrat en Pardo, s'aprofundeix en el seu posicionament estètic de frontera (o perifèric) i en les creacions amb les quals critica la realitat politicosocial servint-se de la figura del *clown* (*Augusta* i *Comissura*).

La part central, la cinquena, és la més extensa, «Memòria democràtica i dignificació de les víctimes», i respon a un dels interessos més accentuats de l'estudiosa. Tractades des de la interdisciplinarietat i vinculades a conceptes com ara la postmemòria o les memòries multidireccionals, les creacions d'Helena Tornero i Carla Rovira conviuen amb l'herència transgeneracional de Neus Nadal, Aina de Cos, Carme Planells o Aina Salom (Illes Balears), i Sònia Alejo i Pepa Juan (País Valencià). Complementant l'anterior, el sisè capítol focalitza en el tractament de l'exili i la dictadura en un tríptic de la catalanoargentina Victoria Szpunberg.

En els dos capítols següents, s'aborden, des dels textos teatrals, dilemes personals i socials a propòsit de la maternitat i l'adolescència. Gràcies a estudis com els de Marcillas-Piquer o Adriana Nicolau (*Feminismes al teatre català contemporani*), l'acadèmia es comença a ocupar de les maternitats frustrades, els avortaments, les dificultats de l'embaràs, els embarassos no desitjats, la mort peri- o neonatal o, simplement, la decisió conscient de no tenir fills, a partir d'obres, en el cas de Marcillas-Piquer, de Gemma Brió, Clàudia Cedó, Concha Milla, Núria

Vizcarro o Marta Aran. Pel que fa al capítol vuitè, dedicat al teatre sobre o per a adolescents i joves, altrament conegut com a *crossover*, se'ns acosta a *Plastilina*, de Marta Buchaca; *Submergir-se en l'aigua*, d'Helena Tornero, i *Límits*, de Marta Solé, peces que busquen interpel·lar-nos(-los) posant sobre la taula el racisme, l'apofòbia, la manca d'autoestima o situacions que condueixen a comportaments violents. Lluïsa Cunillé i la seva obra *Islàndia* recullen el protagonisme del darrer capítol, que en essència aborda els efectes nefastos del capitalisme en la salut mental de la societat.

Per acabar, a l'epíleg, «Deixeu-nos ser perverses», es reprèn la tesi inicial: el feixuc marc mental heteropatriarcal ha entorpit l'accés de les dones als escenaris professionals, sigui en la condició que sigui (dramaturgues, directores, productores, tècnics...). En aquest apartat es dona veu a professionals de l'escena catalana que durant molt de temps s'han sentit invisibilitzades o expulsades del sector (Araceli Bruch, Teresa Vilardell, Àngels Aymar, Mercè Sarrias, Sònia Alejo, Gemma Miralles, Marta Barceló, Helena Tornero, Aina de Cos, Patrícia Pardo, Cristina Clemente i Carla Rovira). Les percepcions de totes elles fan que Marcillas-Piquer recuperi el títol d'un dels treballs de Ragué-Arias: ens trobem encara davant de la veu trencada de la falsa normalitat?

En aquest sentit, és incontestable que *Dramaturgues catalanes. Ètiques i estètiques* és un pas endavant en la difusió de l'escriptura dramàtica amb veu de dona, que és urgent de prestigiar. A partir d'ara, esdevé una referència fonamental per als estudis de teatre català i de gènere. Al llarg del volum, Marcillas-Piquer recorda que queden fils per estirar i que tan sols es comença a lligar caps. Recórrer el camí és cosa de tots. Seria desitjable que aquest camp d'estudis no visqués una segregació paral·lela a la que han patit les dramaturgues: incentivar que només se n'ocupin les investigadores és una forma, per omissió, de bescantar tota aquesta literatura dramàtica.

AGUILÓ ADROVER, Cosme: *De noms i llocs. Estudis de toponímia de les Illes Balears i més enllà*, Palma: Edicions Documenta Balear; «Arbre de Mar» 89, 2023.

XAVIER GOMILA PONS

Institut Menorquí d'Estudis

xavigomilapons@gmail.com

«Els qui hem nascut a la mar / tenim per pàtria una barca.» Així resen els versos més famosos de Pere Xerxa, àlies literari de Joan Francesc López Casanovas. Per als habitants d'aquesta pàtria, els illencs balears, l'amor per la terra i per la llengua pròpies, en un moment en què la nostra terra és en venta i la nostra llengua trepitjada sense descans, és un deure inexcusable. I una de les millors maneres de demostrar aquest amor és, sens dubte, estudiar-ne la toponímia, que és la disciplina